

Napoli agul Vanemuise väikeses majas

TEKST ANU TONTS
FOTOD ELERIN EHTE

„Minu geniaalne sõbranna“. Autor Elena Ferrante, dramatiseeringu autor April De Angelis, lavastaja Ain Mäeots, kunstnik Iir Hermeliin. Suure tegelaskonnaga loos on peaosades Maria Annus ja Inga Salurand (Eesti Draamateater).

Inimesed, kes on lugenud raamatut või näinud head teleseriaali, näevad teatris ikka midagi muud, sest teatri vahendid on teised.

Ilmselt on peaaegu kõigil mõni lapsepõlvesõber või -sõbranna, kellega koos kasvamine ja maailma avastamine on jätnud mällu erilise jälje. Tihti viib elu kunagised kaaslased lahku, ent uuesti kokku saades või kunagist sõpra eemaltki nähes taipame, et ühine lapsepõlv seob meid omal moel igaveseks ...

Salapärase itaalia kirjaniku Elena Ferrante „Minu geniaalse sõbranna“ algav romaanitetratoloogia on üks 21. sajandi alguse enim tõlgitud ja loetud ilukirjanduslikke teoseid, mille paljud mainekad edetabelite koostajad on hääletanud meie sajandi seni ilmunud ilukirjanduse tippu. Seejuures on märkimisväärne, et samaväärselt kõrgeid hinnanguid on teosele andnud nii kirjanuskriitikud kui ka lugejad.

Kuigi Elena Ferrante nime all on teoseid ilmunud juba eelmise sajandi lõpust alates, on autor eelistanud anonüümseks jääda ja avalikus ei tea siiani, kes end selle nime taga täpselt varjab. Pole ühtegi fotot, vähe sellest – siia maani pole selge, kas tegu on mehe või naisega. Ferrante ise esitleb end Napolist pärit õmblejanna tütre, kellel on kolm õde. Ent mitmed uurijad on nende andmete tõepärasuse pannud kahtluse alla ja väidavad, et romaanide tegelik autor on hoopis meessoost. Kuna teostest paistab välja kirjaniku eruditsioon ja hea klassikalise kirjanduse tundmine, siis oletavad kirjandusteadlased, et ka Elena Ferrante nime taga peidus olev isik on ülikoolis kirjandust õppinud. Ferrante ise on oma anonüümsust kaitsnud, öeldes, et kui raamatud on valmis kirjutatud, ei vaja nad enam oma autoreid.

See, et kirjanik on pärit Napolist, tundub siiski üsna kindel, sest „Minu geniaalse sõbranna“ sisuteljeks oleva kahe tüdruku loo, mis

kulgeb romaani neljas osas läbi kuue aastakümne, saab ilmselt sel moel kirja panna ainult see, kes ise neid olusid on kogenud või lähedalt näinud. Lugu räägib kahest tüdrukust, Lilast ja Lenüst, kes on pärit vaesest ja viletsast Napoli agulist. II maailmasõja lõpuaastatel sündinud tüdrukud on romaani esimeses osas algkooliõpilased ja kasvavad üles 1950. aastate Napolis, kus on palju vägivalda ja vaesust. On ajalooline tõsiasi, et Napoli sai II maailmasõjas palju kannatada: sakslased pommitasid linna enne liitlasvägede saabumist pea sada korda, muu hulgas hävitati ka Napoli sadam, mis oli linna majanduslikule toimetulekule äärmiselt oluline. Sõjajärgsel ajal võttis linnas võimust must turg, mille esindajatena on romaani värvikalt sisse kirjutatud Solarade perekond. Haridus oli aga Napolis sel perioodil tõeline luksuskaup, paljud lapsed langesid väga varakult koolist välja ja pandi tööle, et pere nappidele sissetulekutele mingitki lisa teenida. Ka naistevastane vägivald oli tolaeagses Itaalia ühiskonnas midagi iseenesestmõistetavat ning just sellises keskkonnas kasvasid üles uued põlvkonnad, teiste hulgas ka loo peakangelannad Elena (Lenù) Greco ja Rafaella (Lila) Cerullo.

Elena Ferrante teosed on inspireerinud ka filmitegijaid. „Minu geniaalse sõbranna“ järgi on valminud menukas teleseriaal, 2017. aastal esietendus aga Londonis Kingstoni Rose Theatre'is „Minu geniaalse sõbranna“ kaheosaline dramatiseering, Vanemuises jõuab lavale dramatiseeringu esimene osa, mis põhineb sarja kahel esimesel romaanil „Minu geniaalne sõbranna“ ja „Lugu uuest perekonnanimest“.

Vastab lavastaja Ain Mäeots:

Mis tundega hakkab lavastaja lavale tooma materjali, mis romaanina on saanud ülemaailmseks bestselleriks ja millest paljudel lugejatel on kindlasti juba oma kujutluspilt? Kas see segab?

Ei sega, olen selliseid olukordi ka varem kogenud, näiteks lavale tuues Ingmar Bergmani „Fannyt ja Alexandrit“, mis filmina on ju nii ikooniline. Inimesed, kes on lugenud raamatut või näinud head teleseriaali, näevad teatris ikka midagi muud, sest teatri vahendid on teised. Ma ei pea siin niivõrd silmas dekoratsioone ja muid materiaalseid vahendeid, vaid tunnetuslikku lähtekohta, mängu, mis toimub siin ja praegu. See on see, mida ka kõige paremas teleseriaalis pole lihtsalt võimalik teha. Näiteks lavastus „Kõik minu emast“, selle puhul küsiti minu käest ka päris palju, et kas sa tõesti usud, et suudate eesti

näitlejatega selle kirglike hispaania naiste loo samaväärselt lavale tuua. Küsimus pole ju aga selles, kes teeb paremini, küsimus on vahendites: laval on lihast ja luust inimesed ning etendus toimub siin ja praegu. Me ei võistle millegagi ega kellegagi.

Mis sind selle loo juures köidab?

Tulles nüüd Elena Ferrante kirjutatud „Minu geniaalse sõbranna“ juurde, siis – nii imelik kui see ka pole – väidan, et see lugu on hetkel isegi tänapäevasem, kui oleks olnud 20 aastat tagasi. Kui räägime kusagilt tagahoovist või vaesusest välja murdmisest, siis need lood on jälle pärismaailma tagasi tulnud. Ei ole vahet, kas see on 1950. aastate Napoli slumm või Viljandi äärelinn – määramatust ja teadmatust on ka tänapäeva maailmas väga palju. Alati jääb aga küsimus, kui

Aga kui on nii, et ei olegi häid valikuid, vaid ainult halbu ja väga halbu – mis on sel juhul oluline? Vahel võib ka juhtuda, et koos nende valikutega müüd maha või paned tanki ka oma parima sõbra või sõbranna, aga vahel polegi teist võimalust!

Uued osaraamatud on välja jagatud!
Fotod on tehtud lavastuse esimeses lugemisproovis.

palju sõltub inimesest endast ja kui palju oludest, kust ta pärit on. 20 aastat tagasi tundus maailm minu meelest helgem kui praegu.

Hea tekst on selline, kus autor ei langeta hinnanguid, ei värvi midagi puust ja punaseks, ning neil, kes selle tekstiga toimetavad – loevad või ka lavastavad – on võimalik panna oma rõhud. Ta annab piisavalt vabad käed. Pole ju kunagi päris ühest vastust, miks inimeste saatused kujunevad just sellisteks, nagu nad kujunevad. Kõige lihtsam on alati süüdistada olusid: oma perekonda, ema, isa, halbu sõpru või seda, et raha ei ole. Kõik algab siiski iseendast – tihtipeale võivad rasked olud olla ka millegi suure käivitajaks. Sellistel juhtudel tuleb mulle alati meelde Johnny Cash'i lugu „A Boy Named Sue“, mis räägib sellest, et ühele poisile pannakse sündides tüdruku nimi – Sue. Lisaks sellele pole tal isa ja kõik oma

kooliaastad peab ta selle nime pärast kiusu taluma, kaklema ja enda eest väljas olema. Ükskord täiskasvanuna kohtub ta kusagil Texase kõrtsis oma isa ning annab talle vastu hambaid, seejärel küsib aga, miks isa talle tüdruku nime pani. Isa vastab, et kuna tal ei olnud ei raha ega midagi muud, millega oma poja eest seista, siis ainus, mille ta anda sai, oli tüdruku nimi, et pois õpiks enese eest ise seisma ...

„Minu geniaalses sõbrannas“ paelub mind inimsuhete irratsionaalsus. Need valikud, mida selle loo peategelasteks oleval tüdrukul peavad tegema ... Maailm pole mustvalge, pole häid ja halbu tegelasi, on väga raskeid valikuid, seda kogu aeg ja igal tasandil. Teisalt on see muidugi naiste lugu ja lood naistest on mulle alati olnud palju huvitavamad kui meestest rääkivad lood.

Keskkond, kust loo kaks peategelast ellu stardivad, on vist kõike muud kui helge lapsepõlvega seonduv?

Mida me üleüldse filmist, teatrist või kirjandusest otsime? Meil on võimalus mõne tegelasega samastumise kaudu mängida läbi oma elu mudelolukordi. Ikka tekib ju mõte, et mida ma ise sellises olukorras teeksin? Kui valikud on lihtsad, siis mis viga valida! Aga kui on nii, et ei olegi häid valikuid, vaid ainult halbu ja väga halbu – mis on sel juhul oluline? Vahel võib ka juhtuda, et koos nende valikutega müüd maha või paned tanki ka oma parima sõbra või sõbranna, aga vahel polegi teist võimalust! Need on erutavad küsimused, seetõttu on ka seda lugu põnev lavale tuua. Ma olen kaugel sellest, et teada kõiki vastuseid, igal juhul olen ma viimane, kes kellelegi moraali loeb. Sellised selge moraaliga lajavavad lood on

üldse maailma kõige igavamad asjad. Vaatajatena käime lihtsalt selle teekonna koos peategelastega läbi, naerame ja nutame koos nendega, ja saame äkki ise oma elu suhtes nägijamateks.

Kas Elena Ferrante nime taga peidab end mees- või naisautor?

Ma usun, et tegemist on mehega. Võib-olla see tundub esmapilgul veider, et ma nii arvan, sest lugu räägib ju naiste sisemaailmast. Aga no mõelgem näiteks Pedro Almodóvarile ja tema filmile „Kõik minu emast“. Ta on kirjutanud naistest väga sügavuti. Ma ei tea miks ja mul on seda keeruline põhjendada, aga arvan, et Ferrante on mees, kes targa inimesena kirjutas naistest naise nime all.